

PM 2006 RVII+IV (Dnr 329-0824/2005)

Utbildnings- och informationsinsatser kring benskörhet

Skrivelse av Kristina Axén Olin (m)

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande
Skrivelsen från Kristina Axén Olin (m) anses besvarad med vad som anförs i promemorian.

Föredragande borgarråden Margareta Olofsson och Erik Nilsson anför följande.

Bakgrund

I en skrivelse av Kristina Axén Olin (m) den 23 februari 2005 påtalas behovet av utbildnings- och informationsinsatser kring osteoporos (benskörhet). Osteoporos orsakar ca 70 000 benbrott varje år i Sverige. Risken för att drabbas av en eller flera osteoporosfrakturer under återstoden av livet är omkring 50 procent för en svensk medelålders kvinna och omkring 25 procent för en medelålders svensk man. Av skrivelsen framgår också att osteoporos är en försummad sjukdom avseende såväl forskning, utbildning som förebyggande informationsinsatser.

I skrivelsen hemställs att Stockholms stad initierar en informations- och utbildningsinsatsning för skolpersonal och anställda inom stadens äldreomsorg.

Remisser

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, kommunstyrelsens pensionärsråd och kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning.

Stadsledningskontoret anser att staden har ett ansvar för att personalen inom verksamheterna får nödvändig information och utbildning. Stadsledningskontoret konstaterar dock att staden både centralt och lokalt arbetar med utbildning och information för anställda inom stadens äldreomsorg vad gäller hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser som direkt eller indirekt berör osteoporos. Vidare är det stadsledningskontorets uppfattning att osteoporos också är en folkhälsofråga av nationellt intresse och bör därför lyftas till Statens folkhälsoinstitut som har till huvuduppgift att förbättra folkhälsan.

Utbildningsnämnden anser att motionen bör avslås.

Kommunstyrelsens pensionärsråd tillstyrker stadsledningskontorets förslag till beslut.

Kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning tillstyrker stadsledningskontorets förslag till beslut.

Mina synpunkter

Osteoporos, benskörhet, är en allvarlig sjukdom och orsakar stort lidande bland många äldre och framförallt kvinnor som drabbas efter klimakteriet. De viktigaste riskfaktorerna

na är ålder, kvinnligt kön, vissa mediciner, låga östrogennivåer, ärftlighet, rökning, låg kroppsvikt samt lågt intag av kalcium och vitamin D.

Benskörhet är en sjukdom som leder till att benstommen förlorar en del av sitt kalk-innehåll och sin styrka och personer med benskörhet får lätt brott på skelettet. I stor utsträckning är dock orsakerna till benskörhet möjliga att förebygga. Jag anser att ett förebyggande arbete, i kombination av utbildningsinsatser, är viktigt i kampen mot benskörhet. Under den senaste mandatperioden har stora utbildningssatsningar skett på många områden inom äldreomsorg i kompetensfondens regi. Samtliga vårdbiträden som saknar grundutbildning erbjuds en sådan. I grundutbildningen ingår bland annat utbildning i de mest vanliga förekommande sjukdomstillstånd och sjukdomar bland äldre, däribland osteoporos.

Även skolorna har idag ett tydligt uppdrag som innebär att eleverna ska få daglig motion, vilket bidrar till arbetet med att motverka benskörhet.

Förebyggande arbete betonas i budgeten för 2006 och i den nya äldreomsorgsplanen 2006-2010. Utevistelse ska vara en självklarhet. Äldreomsorgen ska arbeta förebyggande och delta aktivt i samhällsplaneringen gällande t ex tillgänglighet, service, kommunikation och bostäder. Det förebyggande arbetet handlar också om andra livsvärden som möjligheten till gemenskap, delaktighet och inflytande. Grundläggande för en god hälsa hos äldre är att fortsätta ha ett fysiskt och socialt aktivt liv.

Under 2006 kommer försöket med vaktmästarservice att utvidgas för alla äldre i hela staden som en uppsökande och förebyggande verksamhet. Syftet med vaktmästarservicen är att hjälpa äldre i hemmet med riskfyllda vardagssysslor för att förebygga fallskador samt fungera som en rådgivande, uppsökande och social funktion.

Att äta bra och näringsriktigt är ett viktigt råd för att förebygga osteoporos, framförallt för äldre kvinnor. Under våren 2005 bildades en enhet på konsumentförvaltningen där flera verksamheter riktas mot äldre. En dietist arbetar enbart med att utbilda medarbetare inom äldreomsorgen i kosthållning, näringsrekommendation och se över de rutiner som idag finns inom hemtjänsten avseende matsituationen. Fyra kostinformatörer kommer under 2006 erbjuda utbildning till anställda i kommunen och ge råd och information till stadens verksamheter i kostfrågor. Kostenheten arbetar även med skolan för att garantera näringsriktig mat. Dessutom har staden en elevhälsostrategi som fastslår att kosten ska vara god och näringsriktig.

En annan viktig insats för äldre drabbade av benskörhet är att motverka fallolyckor. Stadsledningskontoret arbetar för tillfället med en utredning för att se över förhållnings-sätt, öka säkerheten och motverka fallolyckor på vård- och omsorgsboenden i staden.

Kristina Axén Olin kan ha rätt i sin analys att osteoporos är åsidosatt avseende forskning p.g.a. att det är en sjukdom som främst drabbar kvinnor. Det krävs en helhetssyn ur ett genusperspektiv på äldre människors sjukdomar, medicinering samt vård och omsorg – vilket forskning visat skiljer sig åt mellan män och kvinnor. I budgeten för 2006 och i den nya äldreomsorgsplanen betonas genusperspektivet.

Vi föreslår kommunstyrelsen besluta följande

Skrivelsen från Kristina Axén Olin (m) anses besvarad med vad som anförs i promemorian.

Stockholm den 25 januari 2006

MARGARETA OLOFSSON

ERIK NILSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådens förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m) enligt följande.

Vi föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att

1. bifalla skrivelsen
2. anföra följande

Skrivelsen tar upp en angelägen fråga. Inom stadens äldreomsorg har vissa utbildnings- och informationsinsatser bedrivits avseende osteoporos. Det är angeläget att Stockholm stad tar upp kampen mot denna sjukdom genom att öka kunskapen om benskörhet för alla anställda inom äldreomsorg och skola.

Det är viktigt att stadens äldre får vårda sina funktioner genom att hjälp ges inom ramen för hemtjänsten för t ex utomhusvistelse, för att de äldre på så vis ska kunna vårda sina funktioner. En allsidig kost är också mycket viktig för att förebygga sjukdom, men även för att undvika omfattande medicinering.

Utbildnings- och informationsinsatsen bör syfta till att öka kunskapen om sjukdomen samt ge kunskap om hur de anställda inom äldreomsorg och skola kan förebygga benskörhet.

Kommunstyrelsen

Reservation anfördes av *Sten Nordin*, *Mikael Söderlund* och *Kristina Alvendal* (alla m), *Lotta Edholm* och *Ann-Katrin Åslund* (båda fp) och *Ewa Samuelsson* (kd) med hänvisning till reservationen av (m) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

I en skrivelse av Kristina Axén Olin (m) påtalas behovet av utbildnings- och informationsinsatser kring osteoporos ¹ (benskörhet). Osteoporos orsakar ca 70 000 benbrott varje år i Sverige. Risken för att drabbas av en eller flera osteoporosfrakturer under återstoden av livet är omkring 50 procent för en svensk medelålders kvinna och omkring 25 procent för en medelålders svensk man. Av skrivelsen framgår också att osteoporos är en försummad sjukdom avseende såväl forskning, utbildning som förebyggande informationsinsatser.

I skrivelsen hemställs att Stockholms stad initierar en informations- och utbildningsinsatsning för skolpersonal och anställda inom stadens äldreomsorg.

REMISSER

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, kommunstyrelsens pensionärsråd samt kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande den 9 september 2005 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret konstaterar att staden både centralt och lokalt arbetar med utbildning och information för anställda inom stadens äldreomsorg vad gäller hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser som direkt eller indirekt berör osteoporos. Vidare är det stadsledningskontorets uppfattning att osteoporos också är en folkhälsofråga av nationellt intresse och bör därför lyftas till Statens folkhälsoinstitut som har till huvuduppgift att förbättra folkhälsan.

Osteoporos – en dold folksjukdom

Legitimerade sjukgymnasters riksförbund (LSR) har under våren 2004 låtit genomföra en undersökning om hur sjukgymnasters kompetens och erfarenheter tas till vara inom äldreomsorg och hemtjänst i tjugo av landets kommuner.² Av rapporten framgår bland annat att osteoporos är en stor och relativt dold folksjukdom trots att den är utbredd. Den direkta kostnaden för fallolyckor i landet beräknas till nära 5 miljarder kronor per år. Fallolyckor är vanligare än trafikolyckor. Över 1 000 människor dör varje år i Sverige till följd av skador som orsakats av fall. Av dessa är den överväldigande majoriteten över 65 år. Läkemedelsverket bedömer att 30 procent av alla kvinnor över 50 år har osteoporos. Skillnaderna i förskrivning av medicin mot benskörhet är mycket stor beroende var i landet patienten bor.

Möjligheten att påverka äldres hälsa genom hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande verksamhet är större än man trodde för några år sedan. Grundläggande för äldres hälsa och livskvalitet är ett fortsatt fysiskt, psykiskt och socialt aktivt liv.

Forskning inom osteoporos

En studie gjord vid Bagarmossen vårdcentral visar att bara en liten försämring av näringsstatusen innebär stor risk för att äldre kvinnor ska drabbas av osteoporos. Rådet till äldre kvinnor är att äta ordentligt och hålla sig aktiva. I studien framgår dock att äldre kvinnor, som bor i ordinärt boende, allmänt har en god näringsstatus. Studien visar också att mätning av hälöbenet inte allmänt kan rekommenderas för att ställa diagnosen osteoporos.³

---

¹ Osteoporos är en skelettsjukdom som innebär att patienten har låg benmassa, nedsatt hållfasthet och därmed ökad risk för fraktur.

² Vem bryr sig om den svenska tanten? – en rapport om benskörhet, fall och tillgång till sjukgymnaster i 20 kommuner. LSR, Legitimerade sjukgymnasters riksförbund, juli 2004

³ Framtidens hälso- och sjukvård nr 8, 2005

Utbildningssatsningar och pågående projekt inom stadens äldreomsorg

Staden gör stora satsningar på kompetensutveckling bland annat inom hygien, både när det gäller vård och hantering av mat. Denna satsning påbörjades under hösten 2004 och fortgår under 2005. Vidare pågår en stor utbildningssatsning inom ramen för kompetensfonden där samtliga vårdbiträden som saknar grundutbildning erbjudas detta. I grundutbildningen ingår bland annat utbildning om de mest vanliga förekommande sjukdomstillstånd och sjukdomar bland äldre, däribland skelettsjukdomen osteoporos.

För att påskynda utvecklingen inom vård och omsorg pågår samverkansprojekt mellan bland annat Socialhögskolan, Sköndalsinstitutet, Karolinska institutet, Stockholms läns landsting och ett antal stadsdelsnämnder för att pröva metoder för forskning och utveckling.

Inom staden pågår ett antal projekt som berör förebyggande hälsoarbete. Som exempel kan nämnas projektet "Fixartjänst och friskvårdsinsatser" i Enskede-Årsta stadsdelsnämnd, ett projekt som drivs tillsammans med landstinget. Syftet är att underlätta för äldre att bo kvar hemma, förebygga ensamhet samt att minska antalet fallolyckor. Projektet vänder sig till personer över 75 år som bor inom Årsta vårdcentralens upptagningsområde och som inte har hemtjänst. Hjälpen är gratis. En liknande "fixartjänst" har i dagarna inrättats i Katarina-Sofia stadsdelsnämnd.

Kostenheten – för säker och bra mat i stadens verksamheter

Sedan våren 2005 arbetar konsumentförvaltningen med kostfrågor genom den nybildade kostenheten. Enheten har förstärkts med projektet "Säker och bra mat" som finansieras med medel av kompetensfonden och pågår under hela 2006. Fyra kostinformatörer ska under projektiden erbjuda utbildning till anställda i kommunen samt ge råd och information till stadens verksamheter i diverse kostfrågor. I kursen "Måltiden inom äldreomsorg" erbjuds olika delmoment varav utbildning i hur näringsrekommendationen för äldre ser ut är ett moment.

I budget 2005 framgår att utevistelse och kosten för äldre är viktiga områden att utveckla för god livskvalitet. I förslaget till ny äldreomsorgsplan 2006-2010 lyfts bland annat vikten av utevistelse som bör vara en rättighet för alla. Därutöver betonas också vikten av kost som är god, vällagad och näringsmässigt anpassad till äldre samt att personalen har goda kunskaper om kostens betydelse för den enskildes hälsa och välbefinnande.

Risikanalys fallolyckor

Medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) registrerar fallolyckor som innebär behandlingsåtgärder eller vårdnivåavvikelser, d.v.s. att den enskilde måste åka till sjukhus för att sys m.m. Inom vissa stadsdelsförvaltningar görs även en riskanalys t.ex. i samband med vårdplanering där fallrisken dokumenteras. Det kan också förekomma kvalitetsråd som bl.a. diskuterar avvikelser när det gäller fall, läkemedel, bemötande m.m. i syfte att förhindra fallolyckor.

Nationell information

Fallolyckor och skador vid fall är ett stort folkhälsoproblem som vållar mänskligt lidande och stora samhällskostnader. Stadsledningskontorets uppfattning är att staden har ett ansvar för att personalen inom verksamheterna får nödvändig information och utbildning. Osteoporos är också en folkhälsofråga av nationellt intresse och bör lyftas till Statens folkhälsoinstitut som har till huvuduppgift att förbättra folkhälsan.

Utbildningsnämnden beslöt den 20 oktober 2005 att avslå motionen samt att därutöver anföra följande.

Skolorna har idag ett mycket tydligt uppdrag som innebär att eleverna skall få daglig motion, vilket kan bidra till arbetet med att motverka benskörhet. Staden har också en elevhälsostrategi som förtydligar skolplanens mål kring skolornas elevhälsofrämjande arbete.

Reservation anfördes av tjänstgörande ersättaren *Lotta Edholm m fl* (fp), ledamoten *Cecilia Brink m fl* (m) och tjänstgörande ersättaren *Jonas Vikman* (kd), *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande den 19 september 2005 har i huvudsak följande lydelse

Motionen behandlar en viktig fråga och förvaltningen anser därför att staden bör initiera en informations- och utbildningssatsning för anställda inom bl a skola. Utbildnings- och informationsinsatserna bör syfta till att öka kunskapen om sjukdomen och samt ge kunskap om hur personalen kan förebygga benskörhet inom och utanför ordinarie arbetstid.

Förvaltningen anser att informations- och utbildningsinsatserna bör ske verksamhetsnära vilket för förvaltningens verksamheter innebär att insatserna bör ske ute på skolenheterna.

Förvaltningens uppfattning är dock att insatserna inte kan ske inom de ekonomiska ramarna som förvaltningen disponerar och därför måste resurser tillföras för att möjliggöra ett genomförande. Frågan bör därför prövas i stadens budget och därefter i nämndens verksamhetsplan.

Kommunstyrelsens pensionärsråd beslöt den 29 september 2005 tillstyrka stadsledningskontorets förslag till beslut.

Kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning beslöt den 11 oktober 2005 tillstyrka stadsledningskontorets förslag till beslut.

Reservation anfördes av ledamöterna *Ewa Samuelsson* (kd), *Margareta Björk* (m) och *Helen Jäderlund Echardt* (fp) enligt *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av *Margareta Olofsson* (v), *Lilian Falkbäck* m.fl. (s) och *Ylva Wahlström* (mp) enligt *bilaga 1*.

RESERVATIONER M M

Utbildningsnämnden

Reservationen anfördes av tjänstgörande ersättaren Lotta Edholm m fl (fp), ledamoten Cecilia Brink m fl (m) och tjänstgörande ersättaren Jonas Vikman (kd) enligt följande:

”Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta att överlämna ärendet utan eget ställningstagande.”

Kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning

Reservation anfördes av ledamöterna Ewa Samuelsson (kd), Margareta Björk (m) och Helen Jäderlund Eckardt (fp) enligt följande:

Förslag till beslut

1. att bifalla motionen
2. samt att därutöver anföras

Det är glädjande att en del utbildnings- och informationsverksamhet bedrivs både centralt och lokalt inom stadens äldreomsorg avseende osteoporos. Det är angeläget att Staden tar upp kampen mot denna sjukdom genom att öka kunskapen om benskörhet för alla anställda inom stadens äldreomsorg.

Det är viktigt att stadens äldre får vårda sina funktioner genom att hjälp ges inom ramen för hemtjänsten för t ex utevistelse, för att äldre på så vis ska kunna vårda sina funktioner. En allsidig kost är också mycket viktig för att förebygga sjukdom, men även för att undvika omfattande medicinering.

Särskilt uttalande gjordes av Margareta Olofsson (v), Lilian Falkbäck m.fl. (s) och Ylva Wahlström (mp).

Motionären påtalar i sin skrivelse behovet av utbildnings- och informationsinsatser kring benskörhet. Vi vill hänvisa till att staden för tillfället håller på att utveckla ett nytt folkhälsoprogram där många faktorer påvisas som anledning till ohälsa. Undersökningar visar att klara samband mellan ohälsa och socialgrupp existerar där hälsoskillnaderna har ökat mellan olika socioekonomiska grupper. Kvinnor, framförallt äldre, har haft en sämre utveckling av hälsan än män och utrikesfödda en sämre hälsoutveckling än svenskfödda.

I april 2003 fick Sverige en ny nationell folkhälsopolitik. I stället för att utgå från sjukdomar eller hälsoproblem när mål formulerades utgår man nu från hälsans bestämningsfaktorer, t.ex. att människors levnadsförhållanden bidrar till hälsa och ohälsa.

Vi vill därför poängtera att utbildningssatser, som redan genomförs till stor del i staden, inte är det mest effektiva sättet att bekämpa benskörhet. Det är särskilt angeläget att folkhälsan förbättras för de grupper i befolkningen som är mest utsatta för ohälsa för att även nå problemen runt benskörhet.